

Att visa skogen för barnet är att visa henne döden

Essä

Andrea Lundgren

För några år sedan skulle jag delta i en läsning i huvudstaden. Jag hade precis släppt en roman om skogen och minns att jag raljerade lite skämtsamt om min ”riktiga skog” i Norrbotten och sa att här nere i *Sydland* fanns det bara dungar. En naturpoet intill mig påpekade försiktigt att även skogen jag kom ifrån, den ”där uppe”, var kulturskog. Alltså avverkad, fraktad söderut, odlad på nytt. Skövlad. Det fick tyst på mig; jag blev helt ställd. Alltid hade jag sett på hemskogen med barnblick. Vidsträckt, full av oknytt och minnen. Nu bröt ett annat öga fram. Och visst var den odlad. Ingen urskog finns ju kvar i detta land. Så vad stod jag och gjorde? Exotifierade min egen skog? Den orörda trollskog jag kom från hade ju aldrig funnits och gick heller inte att återvända till. Den var en fantasi som skapats genom sammanblandning av sagornas och mitt barnjags skogar, förstörad av avstånd och saknad. Det finns ett ord för det där, på kymrisk (som jag inte kan uttala) – hiraethu. ”Längtan efter ett hem som inte finns”. Det var det skogen blivit för mig. En snuttefilt. Typ ett norrbottniskt Nangijala.

Min skog blev med ens mycket liten och enkel. I huvudet bara ett hygge, omgivet av fjesiga tallar. Jag läste sedan Po Tidholms bok om hur Norrland plundrats, och där finns den svartaste beskrivningen av norrbottnisk skog jag någonsin mött: ”lågvoxen tallskog, plattland utan punkter för överblick och en rätt igenom poänglös natur”. Jag läste Kerstin Ekman, som skriver: ”Det finns mycket sorg i skogen”. Och ja, även jag började sörja.

Men att gå i en avförtrollad skog visade sig vara omöjligt. Vad är skogen om inte en hemlig värld av tecken? I skogen försvinner ett språk och ersätts med ett annat. Som Tomas Tranströmer skriver: ”Det vilda har inga ord [...] Jag stöter på spåren av rådjursklövar i snön. Språk men inga ord.” För talar gör gröngölingens kattblick och gälla skratt. Domherrens ihåliga vissling. Skatans sällan hörda, skrovliga skuggsång. Hackspettens tyngd förklarar dess bågformade, klumpiga flykt och tallens pålrot att den står stadigare i stormen än granen. Och att det finns växtnamn så vackra som snärjmåra, jordviva, rödmire ... Det förklarar något om människan.

Att lära sig detta nya språk övade upp mitt seende även utanför skogen. Det visade sig att de fascinerande tornseglarna (som lever hela sina liv i luften, förutom under häckning) bodde i tital

utanpå just mitt hus! Det fanns något trösterikt i insikten om att det skulle krävas många liv för att hinna lära sig ens en bråkdel av allt som skogen var. Men ju mer jag lärde mig, desto större blev den på nytt. Och den här gången hade jag väl ändå förstått vad skogen verkligen var.

Men är det ens möjligt att tala om skogen utan att använda den i eget syfte, utan att projicera en fantasibild över, tolka den psykologiskt eller råka göra den till objekt för politisk diskussion?

Varför går jag till skogen? Det är som att jag väntar på att något ska komma. Just detta ”något” är viktigt här. Att ”något” ska visa sig. Ordens oförmåga är det konstnärliga skrivandets grundparadox. Allt man kan göra är att försöka närma sig – något. Att skriva är ett försök att återförtrolla, för det krävs ett annat språk än det vi använder för att hälsa på grannen eller köpa en ny spade – ett motspråk till det vanliga språket. Ett språk med motstånd, som stör det vanemässiga läsandet och gör upplevelsen riskfylld. Något liknande tänker jag om skogen. Att det är en sorts motplats. Ett negativ till den skog man för tillfället konstruerar. Att det är därför skogen alltid glider mig ur händerna.

För den moderna (stads)människan förväntas ofta skogen vara något trevligt att besöka, med nyttig luft, soliga gläntor och blåbär, med stigar som gjorda för friluftsliv och har man tur en helt skabbfri räv till ungarna som ju ska med så klart, för skogen är så hälsosam och kolla ungar! här kan ni se tallens utveckling i tre olika plantor som så pedagogiskt växer intill varann.

Men när du tar med ditt barn till skogen, vad visar du henne då? Förr eller senare kommer hon att se den. Skuggan. Hon kommer att fråga dig vad mörkret mellan träden är. Vad som finns där inne. I djupet. Att visa skogen för barnet är att visa henne sprickan.

Förrädiskt enkel att träda in i och skenbart stilla är skogen. Första gången jag besökte naturreservatet intill mitt nuvarande hem såg jag ett litet rådjurskid ligga i det höga gräset, bara någon dag gammal. Men det sov i en konstig vinkel. Sedan såg jag att buken var uppfläkt. Ett intakt paket av glänsande inälvor låg en bit bort. Måste precis ha skett, ingen aning om hur. *Vad?* Det kändes som ett omen och jag fick ett behov av att göra något rituellt. Skydda mig. Sådan är skogen. En mor som just fött sin unge hade tvingats överge den, och nu skulle den snart ätas (åts redan?) av olika varelser, kroppen skulle långsamt ruttna och uppslukas av jorden. Birgitta Trotzig: ”Ingenstans är förintelsen och förlossningen varandra så nära – som om de egentligen var samma gestalt. Ingenstans som i skogen.”

Skenbar ordning ger vika för kaos, din upplevda stillhet är tjock av insekter som metodiskt äter varandra levande, växter som kvävs i utdragen kamp om ljuset. Detta är vad du visar ditt barn: att

vårt öde är att brytas ner, trasas sönder, skingras. Att liv och död är samma sak. Kroppen är inte enhet, den är ett myller. Av mikroskopiska organismer, en samling atomer som för tillfället håller ihop. Mörkret mellan träden i skogen är ett gäspande svalg, en avgrund som öppnar sig när du förnimmer din egen dödlighet. Detta är skogen. Och samtidigt, så vackert daggen skimrar på videt i solens uppgående ljus. En koltrasts melodiska sång. Älgens djupa öga.

Jag kan prova många bilder, det räcker ändå inte. Skogen är en gåta. Några meter in mellan träden upphör begrepp som centrum och periferi att ha betydelse. Skogen speglar en främmande värld som samtidigt är vårt ursprung, en paradox som får oss att vända blicken mot oss själva. Skogssvindel. Främmande främling. Och verkligheten börjar vackla – man blir ontologiskt otrygg. I mig anar jag någonting bortvänt. I det ögonblicket är inte transformationen långt borta, att byta skinn. Eller att man råkar uppgå, bara en sko ligger kvar i mossan. För i skogen kan man sjunka ner, när tankarna närmar sig upplösning. Träden är fulla av tid, samtidigt tidlösa. Denna tidlöshet gör att skogen talar med ett mytiskt skikt, en psykisk djupnivå som vi i det moderna samhället tycks ha förlorat kontakten med. I skogen blir man sedd, tusenfaldigt. Där går vi på gränsen. Realismen är med, men bara som beståndsdel. I skogen rör vi oss på samma gång i sagan, i urminnes tider och just nu, just som en kopparorm glider ut på stigen framför mig. Tvekar när den ser mig. Och jag ser den. I ett ögonblick håller vi båda andan.

Du kan raljera om skogen, du kan exotifiera den, du kan försöka strunta i den (så gott du kan), du kan vilja bränna ner den, hata den, älska den. Skogen bryr sig inte om dig eller dina känslor. För människan har ingenting med skogen att göra, vi har inte skapat den. Vi har inte tänkt ut formen eller syftet, den existerar oberoende av oss. Undringarna blir därför snart existentiella. Om inte människan, vem? Hur?

Alla försök att tämja den vittnar om behovet av kontroll och en rädsla för den kraft som ibland blir synlig, i blixten, skogsdjupet eller forsen. I stormen. För i skogen är mänsklighet inget värdebevis, skogen bryr sig inte om dina statussymboler, där gör du inte karriär. Skogen bryr sig inte om dig. Du är ingen i skogen, bara ett djur bland andra djur, som kommer leva och sedan dö, som alla andra djur gjort före dig. Du reduceras till potentiellt hot, potentiell näring. Eller båda. Inför alla dina åthävor säger skogen – ingenting.

Men främlingskapet kan också slå över i en oanad närhet, en tillit. Tröst. Skogen är stilla och vid, djup av levande tystnad. Den gör sig inte till. Det är därför jag gillar den. Trots att den redan börjat bli något annat.